

Етапи становлення та досягнення сексопатологів та андрологів Інституту урології НАМН України (до 50-річчя заснування Інституту урології)

І.І. Горпинченко

ДУ «Інститут урології НАМН України», м. Київ

ВІДДІЛ СЕКСОПАТОЛОГІЇ ТА АНДРОЛОГІЇ

З відкриттям у 1965 році в Києві Науково-дослідного Інституту захворювань нирок і сечовивідних шляхів МОЗ УРСР (з 2000 року Інститут урології АМН України) була організована Лабораторія ендокринології, що з 1972 року отримала назву Відділ сексопатології з лабораторіями ендокринології і сперматології, а з 1992 року – Відділ сексопатології та андрології. З 1974 року згідно з Наказом МОЗ УРСР №51 від 28.01.1974 року на відділ покладені обов'язки Українського наукового консультативного і організаційно-методичного центру сексопатології та андрології.

З 1965 по 1992 р. відділом сексопатології та андрології керував заслужений діяч науки, лауреат Державної премії, доктор медичних наук, професор **Іван Федорович Юнда**. З 1992 року і до сьогодні – Головний сексопатолог МОЗ України, заслужений лікар України, доктор медичних наук, професор **Ігор Іванович Горпинченко**.

У першому десятилітті (1965–1975) з початку становлення Інституту і лабораторії ендокринології основним науковим напрямком були вивчення ролі ендокринних змін у генезі урологічних і нефрологічних захворювань і розроблення раціональної коригувальної гормонотерапії. З цією метою було впроваджено 14 біохімічних методів гормонального аналізу, а також розроблені і впроваджені нові методи обстеження сексологічних хворих із застосуванням сперматологічних, генетичних, імунологічних методик, методи люмінесцентної і фазово-контрастної мікроскопії. Це дозволило розробити патогенетичні основи ендокринних порушень при раку, аденомі і склерозі передміхурової залози, крипторхізмі і гіпогонадізмі у дітей і підлітків, секреторних формах чоловічого безпліддя (Л.П. Імшинецька), хронічному простатиті (І.І. Горпинченко). У ці ж роки була виконана експериментальна і клінічна робота з вивчення гонадотоксичної дії деяких антибіотиків і нітрофуранів (Л.П. Добровольська). Запропонована і впроваджена схема вітаміно-гормонотерапії крипторхізму та гіпогонадізму в дітей, а також заходи профілактики побічної дії деяких антибіотиків і нітрофуранів. Усе це має важливе значення в профілактиці безпліддя.

Співробітниками відділу були розроблені критерії стану симпатоадреналової системи для диференціальної діагностики артеріальної гіпертензії (С.І. Карпенко), дане теоретичне обґрунтування кортикостероїдної терапії при гломеруло- і пієлонефриті на підставі нових наукових даних, отриманих при вивченні ролі вторинного альдостеронізму і глюкокортикоїдної функції кори надниркових залоз (Л.П. Імшинецька).

До цього часу відносяться публікація розділу «Аномалії розвитку і захворювання чоловічих статевих залоз» у підручнику «Основи дитячої урології і нефрології» (Видавництво «Здоров'я», Київ, 1973), методичні рекомендації «Ендокринна діагностика в урології», «Діагностика чоловічої безплідності», монографія «Злоякісні пухлини яєчка» (І.Ф. Юнда, 1971).

З наданням Відділу сексопатології Київського науково-дослідного інституту захворювань нирок і сечовивідних шляхів МОЗ УРСР у 1974 році статусу Українського республіканського центру сексопатології та андрології основний науковий напрямок відділу – вивчення етіології, патогенезу, клініки, розроблення методів діагностики і лікування статевих розладів і чоловічого безпліддя.

За період наступного десятиліття (1975–1985) співробітниками Відділу сексопатології та андрології були отримані нові теоретичні знання про клініку, етіологію, патогенез статевих розладів інтерорецептивного генезу; розроблена і впроваджена в республіці класифікація статевих розладів і чоловічого безпліддя (І.Ф. Юнда); вивчені механізми статевих розладів у чоловіків літнього віку, розроблені схеми лікування, запропоновані нові методи терапії (І.І. Горпинченко); методи комплексного лікування і профілактики екскреторних форм чоловічого безпліддя; вивчено в рамках народно-господарської теми стан статевих функцій у працівників електростанцій і складені методичні рекомендації з профілактики статевих розладів у даній категорії фахівців; розпочато вивчення судинних форм статевих розладів (І.І. Горпинченко).

Захищені 2 докторські дисертації «Роль ендокринних змін у патогенезі статевих розладів і безпліддя при хронічному простатиті» (Київ, 1983, Л.П. Імшинецька) і «Особливості статевих функцій і сексуальних розладів у чоловіків середнього і літнього віку» (Київ, 1986, І.І. Горпинченко), опубліковані 2 монографії «Статеве життя і здоров'я людини» (І.Ф. Юнда, 1986), «Геронтологічна сексопатологія» (І.І. Горпинченко, 1991).

1975–1985 роки – це головний етап становлення сексологічної служби в Україні під керівництвом МОЗ УРСР. У всіх областях республіки формуються сексологічні кабінети, проводиться контроль їхньої діяльності з боку Республіканського центру і МОЗ УРСР, ведеться облік і звітність по основних параметрах практичної діяльності, впроваджуються нові методи діагностики і лікування сексуальних розладів і безпліддя, створюється секція сексопатології з проблеми «Психіатрія», Республіканське товариство сексопатологів, виникають і зміцнюються наукові зв'язки з фахівцями союзних республік і з закордонними центрами сексопатології та андрології; Відділ сексопатології Київського НДІ урології щорічно організує спеціалізовані форми навчання фахівців, за участю фахівців Союзу. Регулярно випускаються збірники статей і тез, що були фактично єдиними джерелами інформації на той період по новітніх досягненнях у різних областях молоді науки, якою тоді була сексопатологія.

Україна – перша з усіх республік колишнього Союзу, де була створена мережа обласних сексологічних кабінетів і наукова школа сексопатології, засновником якої по праву вважається професор І.Ф. Юнда.

Наукові дослідження відділу сексопатології та андрології наступного десятиліття (1985–1992), як і все життя країни, проходили під знаком аварії на Чорнобильській АЕС і соціально-економічної перебудови суспільства.

Перед медичною наукою гостро встало питання про збереження генофонду нації. Розвиток андрології як одного з важливих розділів ендокринології стає пріоритетним. Науковий напрямок відділу сексопатології – вивчення патогенезу різних форм статевих розладів і безпліддя в чоловіків, розроблення консервативних і хірургічних методів лікування. У рамках цих завдань розвивається проблема **ендокринології статі**.

До найбільш важливих досягнень Відділу сексопатології в період 1985–1995 рр. відносяться такі: вивчено характер порушення сексуальних функцій і плідності в хворих, підданих радіаційному опроміненню після аварії на ЧАЕС (К.В. Прошаків); створено діагностичну схему для обстеження таких хворих, розроблена так-

тика реабілітації опромінених хворих зі статевими розладами. Вивчено поширеність сексуальної патології і безпліддя в зонах, заражених радонуклідами. Видано методичні рекомендації. Розроблено методи хірургічного лікування ерекційної недостатності при травмах статевого члена (А.І. Першуков).

Продовжувалося багатопланове вивчення поєднаної форми чоловічого безпліддя, що дозволило виділити два варіанти його клінічного перебігу і розробити дві схеми діагностичної тактики, а також методику двохетапного лікування. Видано методичні рекомендації.

Відпрацьовано лікувально-діагностичну тактику при аспермії, виданий інструктивний лист з диференціальної діагностики тестикулярної і обтураційної аспермії. Розробляється метод хірургічного лікування останньої. Розроблено алгоритми обстеження і лікування безплідної подружньої пари.

Досліджено в експерименті вплив цілої серії медикаментів (поліглокіну, полісолу, спеману, есенціале) на сперматогенну функцію яєчок з метою подальшого розроблення методів терапії безпліддя. Видано методичні рекомендації й інформаційний лист.

Вивчено нові ланки імунпатогенезу хронічної запальної патології чоловічих статевих органів, а також вплив на імунітет специфічних біорегуляторів – цитомединів. Видано методичні рекомендації «Застосування імунокоректорів при хронічному простатиті». Захищено докторську дисертацію «Експериментальне і клінічне обґрунтування застосування препаратів цитомединів (пептидних біорегуляторів) для корекції андрологічних і сексопатологічних захворювань і встановлення механізму їхньої дії» (Київ, 1995, М.І. Бойко).

В останні роки активно розробляють хірургічні методи лікування судинних форм статевих розладів, упроваджуються нові нейрофізіологічні, рентгенологічні, функціональні, комп'ютерні методи дослідження статевих розладів.

У 1992 році спеціальність лікаря-сексопатолога введена в номенклатурний перелік лікарських спеціальностей (Наказ № 171 МОЗ України).

Починаючи з 1992 до теперішнього часу, **науковий напрямок Відділу сексопатології й андрології** зберігається. Наукові дослідження включені в державну проблему збереження генофонду України, у зв'язку з чим продовжується розроблення і впровадження нових методів лікування порушень генеративної і статевої функції в чоловіків.

Почато дослідження андрологічних аспектів при інфекціях, що передаються статевим шляхом (Л.І. Добровольська, В.М. Красовський), вивчення механізмів розвитку органічних (судинних) форм сексуальної патології, продовжується розроблення хірургічних методів лікування статевих розладів і чоловічого безпліддя (І.І. Горпинченко), проводяться клінічні іспити нових медичних препаратів (стаміни, таданану, олуційї, гентосу, спермаміну, віагри, простапланту, йохімбекс-гармонії, мьозу, простамолу уно, простамеду, вітапросту, вітапросту форте, сіалісу, левітри, небідо, хемоміцину, венопланту, тівортіну, флосину, фокусину, омніку, омнік окасу, лекрану, флавії, спеману, трибестану, зиману, енату тощо). Розроблені і впроваджені в сексологічну практику методи нетрадиційної медицини (лазерної терапії, голкорексфлексотерапії, біоінформаційної терапії, мікрохвильової резонансної терапії (Ю.М. Гурженко), удосконалюються методи психотерапії (М.М. Соколова). Упроваджено методику лікування калькулезного простатиту (І.В. Судариков).

Захищено докторську дисертацію «Хвороба Пейроні: клініко-експериментальне дослідження» (Київ, 2004, Ю.М. Гурженко).

Видано підручники «Клінічна сексопатологія та андрологія» (Київ, 1996) за ред. акад. О.Ф. Возіанова і проф. І.І. Горпинченка; «Сексопатологія та андрологія» (Київ, 1997) за ред. акад. О.Ф. Возіанова і проф. І.І. Горпинченка; «Основи курортології» (Київ, 2002) за ред. проф. Д.А. Лободи; монографія «Фібропластична індурація статевого члена» (Ю.М. Гурженко, 2004), методичні рекомендації «Гормонотерапія статевих розладів і інші методи медикаментозного лікування» (Київ, 2001, І.І. Горпинченко, Л.П. Имшинецька); навчальний посібник «Чоловічі статеві розлади» (Львів, 2011, І.І. Горпинченко, Ю.М. Гурженко, С.В. Возіанова та ін.); монографія «Механізми розвитку сексуаль-

ної дисфункції» (Львів, 2013, І.І. Горпинченко, Д.З. Воробець); видані 6 випусків збірників статей «Сексологія й андрологія» (1992, 1994, 1996, 1998, 2000, 2002) за ред. проф. І.І. Горпинченка.

8–10 вересня 2004 року в Києві був організований і проведений Перший з'їзд сексопатологів і андрологів України, в 2009 році – Другий з'їзд сексопатологів і андрологів України, а в 2014 році – Третій з'їзд сексопатологів і андрологів України.

На базі Відділу сексопатології та андрології видається щоквартальний журнал «Здоров'я чоловіка» – офіційне видання Асоціації сексологів та андрологів України.

За 40 років роботи співробітники Відділу сексопатології та андрології Інституту урології НАМН України виконали 44 наукові теми по різних аспектах андрології; опублікували 4637 наукових праць, у тому числі 18 монографій, безліч популярних видань; зроблено більше тисячі доповідей на різних сексологічних, урологічних і ендокринологічних форумах, зареєстровано 22 винаходи, що стосуються методів діагностики лікування, одержали консультативну і лікувальну допомогу десятки тисяч пацієнтів сексопатологічного та андрологічного профілю.

На теперішній день **основними науковими напрямками Відділу сексопатології та андрології** є:

1. Вивчення патогенезу, розроблення консервативних і хірургічних методів лікування різних форм статевих розладів у чоловіків та чоловічого безпліддя.

2. Вікова андрологія.

3. Жіноча сексопатологія.

Основні наукові досягнення відділу за останні роки:

1. Досліджена патогенетична роль ендокринних змін при запальних і пухлинних захворюваннях передміхурової залози, при гіпогонадізмі, крипторхізмі, різних формах статевої дисфункції та чоловічого безпліддя.

2. Вивчено патогенез чоловічого клімаксу, статевих розладів у опромінених чоловіків, еректильної дисфункції судинного генезу, хвороби Пейроні.

3. Розроблено класифікації статевих розладів і чоловічого безпліддя, а також діагностичні алгоритми і лікувальні комплекси для сексологічної та андрологічної патології.

4. Досліджено роль імунного фактора в патогенезі хронічного простатиту та безпліддя у чоловіків.

Впроваджено в медичну практику:

1. Індивідуалізовані діагностичні комплекси, що включають клінічні, інструментальні, сперматологічні, біохімічні, гормональні, комп'ютерні й інші методи обстеження пацієнтів сексологічного та андрологічного профілю.

2. Лікувальні комплекси консервативної терапії, що включають психотерапевтичні, медикаментозні, фізіотерапевтичні (інтрадон, ЛОД-терапія, фонофорез, ректальна електростимуляція тощо), нетрадиційні (голкутерапія, лазерна рефлексо-терапія) методи лікування, а також внутрішньокавернозне введення вазоактивних препаратів, підсадження тканини плаценти, пластику яєчок та ін.

3. Хірургічні методи діагностики і лікування безпліддя (біопсія яєчок, генітографія, пластика сім'явидних шляхів, варикоцелектомія).

4. Хірургічне лікування еректильної дисфункції.

5. Пластичні операції на статевих органах у чоловіків та жінок.

6. Лазерна вапоризація доброякісної гіперплазії передміхурової залози.

7. Психотерапевтична корекція при сексопатологічних та андрологічних операціях.

Співробітники Відділу сексопатології та андрології беруть активну участь у підготовці наукових кадрів і кваліфікованих спеціалістів для практичної охорони здоров'я на курсах тематичного вдосконалення «Актуальні питання сексопатології та андрології» при кафедрі урології Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупика.